

І.В. Сулятицький, І.О. Корчинський, В.В. Сало

СПЕЦІАЛЬНЕ ПСИХОКОНСУЛЬТУВАННЯ УЧАСНИКІВ АТО, ЧЛЕНІВ ЇХНІХ РОДИН І ВИМУШЕНО ПЕРЕСЕЛЕНИХ ОСІБ

Стаття присвячена актуальним у сьогоднішніх реаліях українського суспільства проблемам надання спеціальної психоконсультативної допомоги учасникам АТО, їхнім родинам, вимушено переселеним у зв'язку із подіями на сході держави особам. Автори розкривають психологічні конструкції порад психологів-практиків, дієвість допомоги яких випробувана у попередніх подібних обставинах.

Ключові слова: психологічна підтримка, психотравми війни, екстремальна, психотравмуюча ситуація, індивідуальні стратегії, молодші школярі, перехідний простір, практикуючий психолог, психічна травма, психологічна допомога, психологічний стрес.

© Сулятицький І.В., Корчинський І.О., Сало В.В., 2018

Постановка проблеми. За офіційними даними ООН, на початку листопада 2014 року в Україні було зареєстровано близько 430 тисяч переселенців зі східних областей країни. У чверті переміщених осіб спостерігалися симптоми депресії та тривоги. Такі дані було озвучено директором Українського НДІ соціальної і судової психіатрії та наркології на міжнародній конференції для психологів «Травма війни: психологічна допомога та реабілітація», проведеної 18 листопада 2014 року в Києві [13]. Питання психологічного консультування як частини прикладної психологічної допомоги спеціалістів потребуючим — це пряме питання прикладної військово-тактичної психології, яка, як і багато інших сфер діяльності, прямо пов'язаних з війною чи дотичних до неї, упродовж останніх двох-трьох років також «нарощує м'язи». Несправедливість чи суперечки з близькими, з чим солдатам успішно вдавалось миритися до війни, — після боїв вже не сприймаються як дріб'язок. Ветерану не вистачає терпіння, самоконтроль підірвано [12].

Актуальність дослідження зумовлена тим, що на сьогодні не існує єдиної державної програми психологічної підтримки родин учасників АТО і вимушено переселених осіб. Особливо вразливою до наслідків дезадаптації, пов'язаної з війною, є психіка дітей родин, які пережили війну, чи соціально ущемлених нинішнім гібридним конфліктом на сході України.

Разом з тим період психологічного відновлення у дорослих може тривати набагато довше, ніж у дітей. Вони можуть і не здогадуватися, що потребують психологічної допомоги, а іноді не знають, що вона існує взагалі.

Президент Асоціації психіатрів України Семен Глузман наголошував, що «проблеми, які виникають у людей, — не психіатричні. Це нормальні реакції на ненормальну ситуацію. Адже людина перебуває в такій ситуації — не короткочасній,

а хронізованій (відсутність житла, грошей, руйнування побуту та багато іншого). Найголовніше тут — людське тепло і взаєморозуміння» [13].

Метою дослідження є науково-прикладний аналіз проблеми вироблення найбільш типових змістів спеціального психологічного консультування в напрямку допомоги у реадaptaції до життя учасникам АТО, членам їхніх родин та родинам вимушено переселених осіб, пов'язаних з АТО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вчені наголошують, що психотравмуючі ситуації виходять за рамки звичайного життєвого досвіду і з психологічної точки зору можуть викликати стрес у будь-якої людини, незалежно від її досвіду чи соціального статусу. Відштовхуючись від психологічної сутності екстремальних ситуацій, можемо сказати, що вони порушують у людини відчуття безпеки, оскільки через них знижується рівень автономності особистості і вольової регуляції, виникають нерелексовані прояви психічної діяльності, відбувається дезорганізація процесів смислоутворення і цілепокладання... [2, 13]. І.А. Баєва звертає увагу на те, що екстремальна ситуація може сприяти консолідації адаптаційного потенціалу людини, мобілізації протилежного негативним впливам соціального середовища, інтегрувати особистісні і соціальні ресурси. Ця двополярність можливого впливу на особистість підкреслює значущість системного аналізу і необхідність розгляду категорії «екстремальна ситуація» у структурі цілісного напрямку досліджень з психологічних проблем безпеки, наголошує І.А. Баєва [3].

Виклад основного матеріалу. Психотерапія допомагатиме військовому чи цивільному, якщо для неї створені належні умови. Не можна опрацьовувати пережитий досвід, коли перед цим найважливіше було вижити, і напруга допомагала цьому. Адже за правилами тактичної медицини, у зоні обстрілу розслаблення пораненого небез-

печне не лише для нього самого, а й для побратимів, яким його доведеться нести під кулями на собі. Вони усі стають мішенями. Тож бути «при тямі», сконцентрованим — важливо для виживання. Так само це стосується і психологічного стану. Психотерапевтичну роботу варто відкласти до моменту, коли солдат буде в безпеці і його не чекатиме повернення на фронт: у зоні бойових дій це може завдати більше шкоди, аніж принести користі.

Функція психолога на фронті більше стосується стрес-менеджменту, першої психологічної допомоги. Техніки прогресивної релаксації чи медитації повинні бути лаконічними, про що нагадували фахівці на тренінгу для психологів Нацгвардії. Ефект буде, якщо підібрати разом із солдатом музику, що розслабляє, і навчити його методам релаксації до відправки на фронт. А в зоні АТО солдат вже застосовуватиме техніки і музику для пригадування ефекту, закріпленого вдома, де він був у безпеці. Авторитетною є думка фахівців про те, що під час організації допомоги ветеранам необхідно враховувати чотири ключові моменти: явище, яке травмує психіку, і безпосередню реакцію на нього, що супроводжується, як правило, його запереченням; наступне усвідомлення і повторне переживання негативних аспектів, що мають відношення до психічної травми; спроби контролювання, зниження чи відсторонення від нав'язливих спогадів шляхом використання взаємодії психічних механізмів заперечення психотравми та повторення переживань, що травмують психіку; інтеграцію травматичного досвіду та його позитивний чи негативний вплив на особистість, ставлення до значущих явищ, подій, стосунки з людьми та оточенням у цілому [8; 10; 12].

Серед вітчизняних дослідників найбільший внесок у розробку проблеми психологічного захисту з позицій теорії установки зробив Ф.В. Бассін [4, 118–125]. За Ф.В. Бассіном, психологічний захист є нормальним, повсякденно діючим механізмом людської свідомості. Захисна система людини, згідно з І.М. Нікольською, представлена чотирма основними рівнями, які послідовно формуються в онтогенезі й одночасно функціонують у дорослому: соматовегетативним (фізіологічним), поведінковим (психомоторним), психологічного захисту (несвідомої психіки), копінг-поведінки (свідомості). Захисна система людини є продуктом дії вроджених механізмів, процесів розвитку та навчання, накопичення індивідуального досвіду. Набір захисних процесів є індивідуальним і характеризує рівень адаптованості особистості [3; 4; 7].

Ще один акцент, який необхідно, на наш погляд, робити, — це психотравмуюча дія теперішнього гібридного конфлікту на території нашої країни на майбутній і теперішній психіч-

ний стан дітей [7; 10; 14]. Психологи констатують: якщо не допомогти дітям пережити важкі ситуації, з якими вони стикнулись, в майбутньому це може вилитися у великі соціальні проблеми. Психологічні травми можуть залишитися з ними на все життя. Є ризик, що діти надалі проявлятимуть себе як жертви або агресори. У них може бути дуже багато страхів, а це впливає на світовідчуття в цілому, на шкалу цінностей, на здатність до навчання та розвитку, на те, як вони надалі будуватимуть свої дорослі відносини, створюватимуть сім'ї та виховуватимуть своїх дітей. Виникнення психічної травми розглядається як наслідок незавершеності інстинктивної реакції організму на травматичну подію [6], що потребує цілеспрямованої роботи на адаптацію після пережитого.

У науковій літературі існує значна кількість класифікаційних моделей адаптації [1; 2; 3; 9]. Стосовно пристосування індивіда до змінних умов середовища виокремлюють соціальну і психологічну, які є найбільш дослідженими у соціальній психології. За твердженням Ю.Александровського, адаптація особистості може розглядатися як певний психічний стан, який є своєрідною формою відображення суб'єктом складної життєвої ситуації [1, 165]. На думку авторів, поняття адаптації напряму пов'язується з поняттям стресу як неспецифічної реакції організму на будь-яку висунуту вимогу. З одного боку, стрес діє як механізм адаптації (еустрес), з іншого — як основа розвитку порушень (дистрес). При еустресі відмічається зазвичай стенична емоція, у випадку дистресу завжди прослідковуються емоційні зміни, в основі яких лежить тривога [9, 133].

Аналіз психологічних проблем, пов'язаних із сучасною війною, свідчить про те, що є суттєві соціальні та психічні проблеми у військовослужбовців, які беруть участь у бойових діях. На основі аналізу зарубіжного досвіду щодо вивчення, діагностики та коригування психічних станів воїнів і ветеранів, які брали участь у бойових діях, можна виділити кілька тенденцій у дослідженні цих проблем, серед яких особливо цінна для нашої ситуації тенденція, коли опрацьовуються конкретні методики та технології поступового залучення ветеранів війни у повсякденну життєдіяльність з позицій парадигми «нормальної реакції на ненормальну ситуацію» [11; 12].

Зараз все наше суспільство перебуває у стані стресу. Порядок організації психологічної реабілітації та психологічного супроводу учасників АТО та деяких інших категорій населення нібито розроблено Міністерством соціальної політики під назвою «Відповідь на загрози соціальній безпеці в Україні в умовах конфлікту» і спрямовано на забезпечення проведення психологічної реабілітації демобілізованих військовослужбовців,

створення в Україні системи психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції з урахуванням зарубіжного досвіду функціонування таких систем у постконфліктних ситуаціях. Насправді ця сфера залишається безсистемною, мало професійно продуманою. Це при тому, що навіть психологічна служба системи освіти мала б бути готова надавати психологічну і соціально-педагогічну допомогу постраждалим, переселеним, біженцям, членам їхніх сімей і родичам загиблих в ході АТО [8; 14].

Спостереження за поведінкою ветеранів локальних військових конфліктів та бесіди з ними свідчать про те, що сформований у них в бойовій обстановці комплекс особистісних змін деколи трансформується у своєрідний комплекс «воєнізованої психіки», для якого характерні специфічні феномени у сфері потреб, у сфері ціннісних орієнтацій та соціальної взаємодії військовослужбовців. Так, внаслідок спрощення когнітивної сфери учасників екстремальної діяльності у них відзначається посилення жорстокості, безкомпромісності та ригідності моральних орієнтирів. Нерідко виявляється прагнення переробити цивільне життя за негласними законами людських відносин воєнного часу. При поверненні в мирну обстановку у ветеранів бойових дій актуалізується ціла низка потреб. Ці потреби носять універсальний характер, проте в даному випадку мають надзвичайний ступінь вираженості [6; 11].

Основою більшості психічних травм є виснаження психіки військовослужбовців, слабкість їх нервової системи. Звичайний режим бойової діяльності в результаті цього стає непосильним. Навантаження, яке раніше легко переносилось воїном, вже в перші години викликає почуття втоми, слабкість, насилу вдається зосередитися. Військовослужбовці стають дратівливими, невгамовними, конфліктними у взаєминах з товаришами і колективом. Звичайна мова оточення здається до неприємності гучною, світло — дуже яскравим, відзначається слабкість процесів, що стримують людину від негативних вчинків. Нерідко порушення психічної рівноваги у військовослужбовців спричиняє стан надбадьорості, ейфорії, балакучості і непродуктивної діяльності. Через свою некритичність і нездатність реально оцінити навколишнє оточення і власні можливості військовослужбовці часто здійснюють помилки у досить простих ситуаціях, що несприятливо позначається на діях бойових розрахунків, екіпажів, відділень, груп або інших невеликих підрозділів. Відомо, що бойова обстановка вимагає від людини величезної психоемоційної напруги, значних витрат нервової системи, для якої велика кількість емоцій є найсильнішим подразником, що впливає на неї як безпосередньо, так і побічно — через найважливіші органи і системи організму (серце, легені, шлунок, над-

ниркові залози, печінку, щитоподібну залозу тощо) [8; 10; 12].

Одночасність впливу безлічі психотравмуючих чинників (стресорів) зазвичай виводить з рівноваги нервову систему, психіка зазнає травми і переходить у стан, коли людина потрапляє у стресові ситуації, в яких вона взагалі не осмислює, що з нею відбувається. Наприклад, коли ви ідете по вулиці і бачите аварію, то у вас є розуміння, що треба викликати швидку тощо. Хтось ціпеніє від побаченого і дивиться на все збоку, це теж нормальна реакція — шок. Але все одно є розуміння того, що відбувається [10].

З метою уникнення таких кризових станів спеціалісти радять враховувати чіткі індивідуалізовані нюанси у кожному конкретному випадку. Так, зокрема, вчені-психологи, які самі пройшли через обставини АТО, дають батькам військовослужбовців та іншим близьким особам такі рекомендації [8]: майте терпіння; виказуйте військовослужбовцю те, що вам буде цікаво дізнатись про події, які відбувались під час участі у бойових діях, як тільки він буде готовий розповісти про них; підтримуйте контакти з сім'ями інших військовослужбовців (це допомагає у зменшенні впливу неспокою та вирішенні інших проблем); майте на увазі, що за час бойових дій у військовослужбовця можуть відбутися великі зміни (фізичні, психічні, емоційні, духовні), особливо якщо бойова діяльність є першою тривалою розлукою військовослужбовців із сім'єю. Раніше сформовані звички та толерантність можуть зазнати змін. Так, участь у бойових діях може сформувати більшу обережність, яка зберігатиметься також після повернення. Не думайте, що він божевільний, це не так. Щоб ці зміни сприймати та усвідомлювати, необхідні терпіння та толерантність, тож беріть участь у заходах, на які вас запрошують психологи та соціальні служби.

Зустріч з дітьми. Під час відсутності військовослужбовця у друзів та членів його сім'ї по-різному відбувається формування цінностей, позицій, інтересів і потреб. Вони не є вже такими, як до відбуття в зону бойових дій. Ці відмінності можуть мати різний ступінь, і важливим є те, що ви це взаємно помічаєте і кажете про це. Це має значення особливо при поведженні з дітьми. Слід враховувати це і перетворювати свої бажання, почуття, інтереси і думки на слова. Це допоможе заново «познайомитися» з дітьми. Реакція дитини на повернення одного з батьків визначається передусім її віком та станом розвитку. Якщо дитина шкільного віку, то важливо поважати її приватну сферу та її друзів; сприймати уважно і без оціночних суджень спроби дитини розповідати про свої інтереси і захоплення. Варто розповідати про свої переживання під час бойової діяльності та дати можливість дитині розповісти про своє життя під час розлуки [8].

Психологічна проблема буде наростати, як снігова куля, і торкнеться всього суспільства. Тому

нам потрібно допомогти нашим землякам впоратися з проблемами, адже реально дуже складний депресивний стан і у дорослих, і у дітей. Травма війни може залишитися з людиною на все життя. Наслідки страшні і для кожної окремої людини, і для всієї країни, суспільства [13].

Висновки. 1. Аналіз результатів дослідження та апробовані нами в ході проведення виїзної психоконсультаційної допомоги методики дають підстави стверджувати, що спеціальне психологічне консультування для визначеної у темі статті категорії людей буде мати задуманий результат за умови виваженого індивідуалізованого підходу з відповідною побудовою змістовних конструктів, обдуманого поетапності застосування консультантом прийомів і способів взаємин, спрямованих на забезпечення активного пристосування індивіда до змін соціального середовища.

2. Спеціальне психоконсультування є одним із провідних прийомів психологічної реабілітації

постраждалих, завданнями якого серед інших мають бути такі: соціально-педагогічна допомога сім'ям вимушених переселенців у налагодженні соціальних зв'язків із місцевими спільнотами та інституціями, залучення постраждалих дітей до участі в діяльності зі створення умов для їхньої самореалізації та проведення діагностичної і корекційно-відновлювальної роботи з ними практичних психологів.

3. Особливо важливим для окресленої категорії громадян є недопущення своїми діями чи бездіяльністю їх вторинної травматизації. На фоні цих завдань вчасними є поради вчених, які як психологи і військові самі були учасниками АТО, що породило такі психоконсультативні конструкти, як «Зустріч з дітьми».

4. Побудова змістовних і технологічних алгоритмів спеціального психоконсультування різних категорій постраждалих від конфлікту на сході України належить до наших першочергових науково-прикладних цілей.

ДЖЕРЕЛА

1. Александровский Ю.А. Состояния психической дезадаптации и их компенсация / Ю.А. Александровский. — М. : Наука, 1976. — 272 с.
2. Баева И.А. Психология безопасности как основа анализа экстремальной ситуации / И.А. Баева // Известия Российского государственного педагогического университета имени А.И. Герцена. — 2012. — № 145. — С. 6–18.
3. Баева И.А. Экстремальная ситуация в контексте психологии безопасности / И.А. Баева // Психология экстремальных ситуаций / под ред. В.В. Рубцова, С.Б. Малых. — М. : ПИ РАО, 2007. — 304 с.
4. Бассин Ф.В. О силе «Я» и психологической защите / Ф.В. Бассин // Вопросы философии. — 1969. — № 2. — С. 118–125.
5. Бродовська В.Й. Тлумачний російсько-український словник психологічних термінів / В.Й. Бродовська, В.О. Грушевський, І.П. Патрик. — К. : ВД «Професіонал», 2007. — 512 с.
6. Бурбо Л. Пять травм, которые мешают быть самим собой / Л. Бурбо. — К. : София, 2006. — 192 с.
7. Литвиненко І.С. Особливості психологічної допомоги молодшим школярам зі сходу України, які пережили психотравму [Електронний ресурс] / І.С. Литвиненко, О.В. Данілова // Актуальні проблеми психології. — 2015. — Т. 7. — Вип. 38. — С. 279–298. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprsuh_2015_7_38_26
8. Осьодло В. Рекомендації військовослужбовцям та членам їх сімей щодо подолання наслідків надмірних психічних навантажень, пов'язаних з виконанням обов'язків в зоні АТО [Електронний ресурс] / В. Осьодло, О. Хміляр. — Режим доступу : <http://cacds.org.ua/ru/tips/573>
9. Профілактика посттравматичних стресових розладів: психологічні аспекти : метод. посіб. / упоряд.: Д.Д. Романовська, О.В. Ілащук. — Чернівці : Технодрук, 2014. — 133 с.
10. Психологічна травма і шляхи її подолання [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://upsihologa.com.ua/Psihologichna_travma_i_shlya-frantsuaza.html
11. Смирнов А.В. Отдаленные последствия воздействия экстраординарных стрессовых событий у ветеранов войны в Афганистане и членов семей погибших : автореф. дис. ... канд. мед. наук / А.В. Смирнов. — СПб., 1997. — 19 с.
12. Сулятицький І.В. Психоконсультативна практика травмованих війною (для родин АТО та вимушено переселених) / І.В. Сулятицький // Підтримка та реабілітація учасників АТО в Україні: досвід та перспективи: Тези доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції. — Хмельницький, 2017. — С. 110–113.
13. Травми війни. Тисячі українців потребують психологічної допомоги [Електронний ресурс] // Корреспондент.net. — 19 листопада 2014. — С. 194. — Режим доступу : <https://ua.korrespondent.net/ukraine/events/3445862-travmy-viiny-tysiachi-ukraintsiv-potrebuut-psykholohichnoi-dopomohy>
14. Юнісеф, Дитячий фонд, Україна. Експрес-оцінка соціально-психологічного становища дітей в Донецькій області [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.unicef.org/ukraine/ukr/Rapid_Psychosocial_Assesment_of_Children_in_Donetsk_Oblast_ua.pdf

REFERENCES

1. *Aleksandrovskii Yu.A.* Sostoianiiia psikhicheskoi dezadaptatsii i ikh kompensatsiia / Yu.A. Aleksandrovskii. — M. : Nauka, 1976. — 272 s. (in Russian).
2. *Baieva I.A.* Psikhologiiia bezopasnosti kak osnova analiza ekstremalnoi situatsii / I.A. Baieva // Izvestiia Rossiskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta imeni A.I. Gertsena. — 2012. — № 145. — S. 6–18 (in Ukrainian).
3. *Baieva I.A.* Ekstremalnaia situatsiia v kontekste psikhologii bezopasnosti / I.A. Baieva // Psikhologiiia ekstremalnykh situatsii / Pod. red. V.V. Rubtsova, S.B. Malykh. — M. : PY RAO, 2007. — 304 s. (in Russian).
4. *Bassin F.V.* O sile «Ya» i psikhologicheskoi zashchite / F.V. Bassin // Voprosy filosofii. — 1969. — № 2. — S. 118–125 (in Russian).
5. *Brodovska V.I.* Tlumachnyi rosiisko-ukrainskyi slovnyk psikhologichnykh terminiv : slovnyk / V.I. Brodovska, V.O. Hrushevskiy, I.P. Patryk. — K : VD «Profesional», 2007. — 512 s. (in Ukrainian).
6. *Burbo L.* Piat travm, kotoryie meshaiut byt samim soboi. — K. : «Sofia», 2006. — 192 s. (in Russian).
7. *Lytvynenko I.S., Danilov O.V.* Osoblyvosti psikhologichnoi dopomohy molodshym shkoliaram zi Skhodu Ukrainy, yaki perezhly psykhotravmu [Elektronnyi resurs]: / Lytvynenko I.S. Danilov O.V. — Aktualni problemy psikhologii. — 2015. — T. 7. — Vyp. 38. — S. 279–298 (in Ukrainian). http://nbuv.gov.ua/UJRN/appsuh_2015_7_38_26
8. *Osodlo V.I., Khmiliar O.* «Rekomendatsii viiskovosluzhbovtiam ta chlenam yikh simei shchodo podolannia naslidkiv nadmirnykh psikhichnykh navantazhen poviazanykh z vykonanniam oboviazkiv v zoni ATO» (in Ukrainian). <http://cacds.org.ua/ru/tips/573>
9. Profilaktyka posttravmatychnykh stresovykh rozladiv: psikhologichni aspekty. Metodychnyi posibnyk / Upor. : D.D. Romanovska, O.V. Ilashchuk. — Chernivtsi : Tekhnodruk, 2014. — 133 s. (in Ukrainian).
10. Psikhologichna travma i shliakhy yii podolannia [Elektronnyi resurs] (in Ukrainian). http://upsihologa.com.ua/Psihologichna_travma_i_shlya-frantsuaza.html
11. *Smyrnov A.V.* Otdalennyye posledstviia vozdeistviia ekstraordinarnykh stresovykh sobytii u veteranov voyny v Afganistane i chlenov semei pogibshikh: Avtoref. kand. dyss. — S-Pb., 1997. — 19 s. (in Russian).
12. *Suliatytskyi I.V.* Psychological Consultative Practice of the Traumatized by the War (for ATO families and forced migrants). / I.V. Suliatytskyi // Support and Rehabilitation of ATO Participants in Ukraine: experience and perspectives: abstracts of the 2nd All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. — Khmelnytskyi, 2017, — S. 110–113 (in Ukrainian).
13. Travmy viiny. Tysiachi ukraintsiiv potrebuut psikhologichnoi dopomohy [Elektronnyi resurs]: — Korrespondent.net, 19 lystopada 2014, s. 194 (in Ukrainian). <https://ua.korrespondent.net/ukraine/events/3445862-travmy-viiny-tysiachi-ukraintsiiv-potrebuut-psikhologichnoi-dopomohy>
14. Yunisef, Dytiachiy fond, Ukraina. Ekspres otsinka sotsialno psikhologichnoho stanovyshcha ditei v Donetskkii oblasti / Elektronnyi resurs (in Ukrainian). http://www.unicef.org/ukraine/ukr/Rapid_Psychosocial_Assesment_of_Children_in_Donetsk_Oblast_ua.pdf

Сулятицкий И.В., Корчинский И.О., Сало В.В.

СПЕЦИАЛЬНОЕ ПСИХОКОНСУЛЬТИРОВАНИЕ УЧАСТНИКОВ АТО, ЧЛЕНОВ ИХ СЕМЕЙ И ВЫНУЖДЕННО ПЕРЕСЕЛЕННЫХ ЛИЦ

Статья посвящена актуальным в сегодняшних реалиях украинского общества проблемам предоставления специальной психоконсультативной помощи участникам АТО, их семьям, вынужденно переселенным в связи с событиями на востоке страны лицам. Авторы раскрывают психологические конструкты советов психологов-практиков, действенность помощи которых опробована в предыдущих подобных обстоятельствах.

Ключевые слова: психологическая поддержка, психотравмы войны, экстремальная, психотравмирующая ситуация, индивидуальные стратегии, младшие школьники, переходное пространство, практикующий психолог, психическая травма, психологическая помощь, психологический стресс.

I. Suliatytskyi, I. Korchynskyy, V. Salo

SPECIAL PSYCHOLOGICAL COUNSELING TO ATO PARTICIPANTS, MEMBERS OF THEIR FAMILIES AND FORCED MIGRANTS

The article is devoted to the actual in today's realities of Ukrainian society problems of providing special psychological counseling to ATO participants, members of their families and forced migrants who were forcedly relocated in connection with the events in the East of the country. The article reveals

the psychological constructs of the advice of practicing psychologists to the needy, the effectiveness of the help which was tested in previous similar circumstances.

The analysis of the results of the study and our approval in the course of conducting on-site psycho-counselative support allows us to state that special psychological counseling for the category defined in the title of the article will have a conceived result in the condition of a well-considered individualized approach to each person in need with an appropriate construct of content constructs, putative step-by-step use of counselors techniques and methods of relationship, aimed at ensuring the active adaptation of the individual to changes in the environment.

Special psychological counseling is one of the leading methods of psychological rehabilitation of those affected, among which should be: social and pedagogical assistance to families of internforced migrants in establishing social relations with local communities and institutions and involving affected children in participation in creation activities conditions for their self-realization and carrying out of diagnostic and corrective-restorative work with them by the practical psychologists.

Particularly important for the defined category of citizenship is the prevention of their actions or inactivity of secondary traumatization of participants in these vital circumstances. On the background of these tasks, practically timely are the advice of scientists who, like psychologists and military personnel themselves, visited the place of ATOs included in the event, which gave rise to such psycho-counseling constructs, as "Meeting with Children".

Development of informative and technological algorithms of special psycho-counseling with different categories of victims of conflict in the East of Ukraine is introduced in our priority of scientific and applied purposes.

Key words: *psychological support, psycho-traumas of war, extreme, psycho-traumatic situation, individual strategies, younger schoolchildren, transitional space, practicing psychologist, mental trauma, psychological help, psychological stress.*

Стаття надійшла до редакції 10.03.2018

Прийнято до друку 15.03.2018